

Akademik prof. dr. Goran Filipi (1954–2021)



(Foto: Ivica Bitunjac)

Vse, ki smo kolega Gorana Filipija poznali prek njegovih del ali tudi osebno, je globoko pretresla vest, da se je 8. 1. 2021 njegovo življenje na domu v Medulinu nenadoma ustavilo, sredi dela in načrtov, ki jih je kot pred kratkim upokojeni profesor Filozofske fakultete Univerze Jurja Dobrile v Pulju imel. Z njegovim odhodom je slovensko in hrvaško jezikoslovje izgubilo izredno ustvarjalnega jezikoslovca in prijetnega sogovornika, ki je bil še tako resen ali težaven problem sposoben reševati lahkotno in optimistično.

Goran Filipi se je rodil 18. 1. 1954 v Zadru, osnovno šolo je obiskoval v Izoli, srednjo pa v Kopru. Leta 1979 je diplomiral iz italijanskega in angleškega jezika na Filozofski fakulteti v Zadru, leta 1985 magistriral v Dubrovniku, doktoriral pa na Filozofski fakulteti v Zagrebu leta 1991 s temo *Ornitonimija Istre*. Na Oddelku za italijanistiko Filozofske fakultete v Pulju je predaval od leta 1985, od leta 1998 do upokojitve 31. 9. 2019 kot redni profesor. Ob predavateljskem delu, ko je svoje študente seznanjal z zgodovino italijanskega jezika, leksikologijo, etimologijo in dialektologijo, je bil aktiven tudi pri drugih fakultetnih dejavnostih in bil dva mandata tudi njen dekan. Med letoma 1994 in 2000 je kot gostujoči profesor na Filozofski fakulteti Univerze v Ljubljani predaval zgodovino italijanskega jezika, historično slovnico italijanskega jezika, italijansko dialektologijo in etimologijo. Med letoma 2002 in 2012 je na Fakulteti za humanistične študije Univerze na Primorskem v Kopru izvajal več italijanističnih in jezikoslovno širše zasnovanih predmetov, npr. Dialektologija Slovenije in sosednjih pokrajin, Evropski jeziki v stiku. Gostoval je v več univerzitetnih središčih izven Hrvaške in Slovenije

(Videm, Rim, Padova, Bologna, Celovec, Gradec, Dunaj). Za rednega člana Hrvaške akademije znanosti in umetnosti je bil izvoljen leta 2012, potem ko je bil od leta 2008 njen dopisni član. Od leta 2019 je bil namestnik tajnika Razreda za filološke znanosti in vodja Akademijinega Zavoda za jezikoslovne raziskave in Akademijinega projekta Jezikoslovna geografija Hrvaške v evropskem kontekstu.

Po družinskih vezeh je bil Goran Filipi razpet med Zadrom, Izolo in Puljem oziroma Medulinom, lahko je preklapljal med hrvaškim, italijanskim in slovenskim jezikom, zato je bilo verjetno kar samoumevno, da se je po ožji usmeritvi v italijanistiko in ob spodbudi globoko spoštovanega mentorja akad. prof. dr. Vojmirja Vinje kot romanist s srcem in dušo zapisal predvsem raziskovanju Istre, temu zanimivemu, a raziskovalno zelo zahtevnemu jezikovnemu in kulturnemu konglomeratu.

Prvi njegov znanstveni prispevek *Etimološki prikaz izbranih pojmov iz ribiškega izrazja na slovenski obali* je izšel leta 1984 v slovenski reviji Slovensko morje in zaledje (Koper). Dve leti kasneje izšli članek *Di alcune parole romanze prevenete del dialetto sloveno di Decani* 'O nekaterih predbeneških romanizmih slovenskega narečja kraja Dekani' (Radovi (Pedagoški fakultet u Rijeci. OOUR Znanstveno-nastavne djelatnosti Pula) 6, 134–138) pa danes lahko razumemo kot vsebinsko napoved težišča njegovega raziskovalnega opusa, v katerem se je posvečal dialektološkim, etimološkim in leksikološkim tematikam v okviru sodobnih in preteklih interferenc v Istri, s težiščem na njenem hrvaškem delu. Zagovarjal je tezo, da je nastanek istriotščine v okviru romanskih jezikov na območju današnje Furlanije, Istre in Dalmacije povezan s prihodom Slovanov, ki se je kot dva klina (prvi južno od Trsta in Milj, drugi v okolici Senja oziroma Vinodola) zarezal med romanske staroselce, jih razdelil na tri dele, ki so se zato v nadaljevanju razvijali po specifično svojih jezikovnih razvojih in jih danes identificiramo kot dalmatoromanski, istriotski in furlanski jezikovni sistem.

Zapušča zelo obsežen opus, a bo na popolno jezikoslovno bibliografijo treba počakati, saj bo vanjo treba vključiti tudi posthumne izdaje. Po upokojitvi so iz njega kar vreli novi in novi članki, je slišati. Naj za sedaj zadošča podatek iz hrvaškega sistema Crosbi, da je januarja 2021 njegov opus obsegal 137 bibliografskih enot, od tega 104 člankov, objavljenih v revijah, monografijah ali zbornikih, 32 monografij in 1 uredništvo monografije. Goran Filipi je bil pesnik, občasno tudi prevajalec, in te številke vključujejo tudi ta njegov opus.

Razen dela *Betinska brodogradnja: etimologijski rječnik pučkog nazivlja* (Šibenik 1997) so vse njegove jezikoslovne monografije posvečene prikazovanju predvsem leksikalnega stanja romanskih idiomov v Istri in njihovega medsebojnega prepletanja ter vsrkavanja v hrvaška in slovenska narečja tega območja. Razdeliti bi jih bilo mogoče na tri večje sklope, in sicer na ornitonimskega, istroromunskega (morda kar romunskega) in istrsko romanskega. In vendar, kot je zapisal v predgovoru *Betinske brodogradnje*: »Ova će mi knjiga vjerojatno ostati najdražom koju sam napisao.« Goran Filipi je bil namreč potomec betinske ladjedelniške družine Filipi, potomec Paška Filipija, ki se je leta 1745 s svojima sinovoma izselil iz Korčule in v Betini na otoku Murterju položil temelje prvi ladjedelnici na tem delu Jadrana.

Kot preučevalec romanskih govorov v Istri se je Goran Filipi dobro zavedal minljivosti jezika, ki ji je bil v Istri lahko priča kar sam, zato je bil dobršen del

njegovega delovanja posvečen terenskemu delu, da še zajame tisto, česar jutri morda ne bo več. Njegova doktorska disertacija *Ornitonimija Istre* je bila rezultat terenskega in etimološkega dela, ki je bilo za hrvaški del Istre objavljeno kot *Istarska ornitonimija: etimologijski rječnik pučkog nazivlja* (Reka 1994), za slovenskega pa kot *Lexicon ornitologicum Histriae Slovenicae* (Koper 1993). Ob ornitonimskem delu je postal izvrsten poznavalec poimenovalnih tipologij za posamezne ptiče, zato ga je na primer že dolgo mučila v slovanski etimologiji konsenzualno sprejeta razlaga, da je slavec svoje ime *slavec* < **solъcbъ* dobil po barvi perja, ki da ni posebej izstopajoča, v razmerju do drugih ptičev ni razlikovalna in zato tudi neprepričljiva, je večkrat opozarjal.

Ob akad. prof. dr. Augustu Kovačcu je bil edini preučevalec istroromunskega narečja, ki se govori na dveh manjših ločenih območjih, v Žejanah in Brgudu v Čičariji in južneje na Čepiškem polju, v preteklosti pa ga je bilo slišati na širšem istrskem območju, kamor so ga proti koncu 15. in na začetku 16. stoletja prinesli vlaški priseljenci iz Dalmacije. Plod tega dela je *Istrorumunjski lingvistički atlas/Atlasul Lingvistic Istroromân/Atlante linguistico istroromeno* (Pulj 2002) s *Kazali* (Pulj 2004) in serija 6 od 10 načrtovanih knjig s skupnim naslovom *Istrorumunjske etimologije* (Pulj 2017, 2011; Pulj, Koper 2009, 2008, 2007, 2006). V njih je na 1256 straneh istroromunska leksika z izredno močnim čakavskim vplivom etimološko analizirana po pomenskih poljih, in sicer sorodstvene oznake; ornitonimi; zoonimi; poljske in gozdne živali, mikonimi, sodarska terminologija; entomonimi, kromonimi; dendronimi; eleonimi 'izrazi v zvezi z oljkami', ampelonimi 'izrazi v zvezi z vinsko trto'. Za slovenščino je zanimiv njegov podatek, da je v Šušnjevići zabeležil *peštərne* 'dojilja', kar je v istroromunščino najverjetneje prišlo s posredovanjem tržaško italijanskega *pèsterna* 'pestunja, varuška' kot izposojenke iz slovenskega *pèstrna* 'pestunja' (G. Filipi, ustno). Pomemben stranski rezultat ukvarjanja z istroromunskim vprašanjem so bile po študiju romunskega jezika izdaje *Hrvatsko-rumunjskega rječnika* (Zagreb 2001) in *Rumunjsko-hrvatskega razgovornega priručnika* (Zagreb 2000; Zagreb, Pulj 2000) ter *Ghid de conversate roman-croat* (Bukarešta 2003), katerih soavtor je Florin Ionilă.

S svojo najtesnejšo sodelavko prof. dr. Barbaro Buršić Giudici je udeležan projekt *Lingvistični atlas Istre* (kasneje znan z naslovom *Lingvistički atlas Istre i Kvarnera*), katerega pobudnik je bil že v sedemdesetih letih prejšnjega stoletja pokojni prof. dr. Pavao Tekavčić. Izpod njunih peres so nastajali posamezni lingvistični atlasi Istre; na podlagi gradiva diplomskih, magistrskih in doktorskih del njegovih študentov, ki je bilo dopolnjeno z lastnim terenskim delom. Leta 1998 sta izdala *Istriotski lingvistički atlas/Atlante linguistico istrioto* (Pulj), katerega druga, popravljena in dopolnjena izdaja je izšla leta 2017 v Pulju in prinaša gradivo istriotskih narečnih točk Rovinj, Svetvinčenat, Bale, Vodnjan, Galižana, Fažana in Šišan, ki so bile dopolnjene še s kontrolnimi točkami, s tremi hrvaškimi (Čabrunići, Valtura, Ližnjan) in eno istrobeneško (Pulj). Sledil je *Istromletački lingvistički atlas/Atlante linguistico istroveneto/Istrobeneški lingvistični atlas* (Zagreb, Pulj 2012) s *Kazali* (Pulj 2016) z istrobeneškimi narečnimi točkami Momjan, Buje, Brtonigla, Reka, Novigrad, Motovun, Brkač, Tar, Višnjan, Poreč, Vrsar, Kanfanar in Mali Lošinj ter s tremi kontrolnimi, od katerih sta dve čakavski (Funtana, Labin), ena pa slovenska (Nova vas nad Dragonjo). *Lingvistički atlas pomorske terminologije*

istarskih govora/Atlante linguistico della terminologia marinaresca delle parlate istriane/Lingvistični atlas pomorske terminologije istrskih govorov (Zagreb, Pulj 2013) prinaša pomorsko terminologijo 22 narečnih točk, ki združujejo hrvaške čakavske in cakavske govore, istrobeneške (tudi izolskega), istriotski točki in točko Peroj kot predstavnicu črnogorskega infiltrata v Istri. Atlas torej podaja gradivo vseh v Istri še danes potrjenih idiomov. Zadnji v vrsti, ki zaključuje ta dolgoročni projekt, je *Lingvistični atlas istarskih čakavskih govora/Atlante linguistico delle parlate ciacave istriane/Lingvistični atlas istrskih čakavskih govorov* (Pulj 2019) s kar 50 narečnimi točkami, od katerih so 4 kontrolne. Ta skrbno načrtovan kolo-salni opus ob istroromunskem atlasu – razen štokavskega infiltrata – prek arealne distribucije leksike predstavlja Istro v vsej njeni jezikovni raznolikosti in prepletenosti, od ostankov istriotske plasti, ki se je že dodobra izgubila v istrobeneščini, do čakavskih govorov, ki ob romanizmih različnih starosti ohranjajo pomembne jezikovne podatke slovanske provenience. Objavljeno gradivo je in bo ostalo nespregledljiv čvrst temelj pri nadaljnjem preučevanju tega zanimivega mikroareala. Plod zadane naloge, Istro prikazati v njenem raznolikem jezikovnem bogastvu, je tudi priredba narečnega gradiva Slavka Kalčiča (1954–2012) z naslovom *Rječnik roverskih i okolnih govora* (Pazin, Zagreb, Pulj 2014), ki jo je Goran Filipi pripravil v sodelovanju s svojim bivšim študentom Valterjem Milovanom.

Goran Filipi je bil pomemben soustvarjalec sodobne kroatistike, romanistike in slovenistike. Leta 2009 mu je Univerza na Primorskem (Koper) s podelitvijo nagrade Glasnik znanosti izkazala čast in hvaležnost za njegov prispevek pri nastajanju in utrjevanju poti te primorske institucije, tudi njenega nekdanjega Znanstveno-raziskovalnega središča, v okviru katerega je v Inštitutu za jezikoslovne študije nastajal pomemben slovenistični projekt *Narečni atlas slovenske Istre in Krasa*, ki žal nikoli ni zagledal luči sveta. Bil je pomembna gonilna sila pri realizaciji mednarodnih znanstvenih sestankov *Slovenski dialekti v stiku* v organizaciji Znanstveno-raziskovalnega središča v Kopru. Romunska Asociația Răsăritul Românesc Chișinău mu je leta 2017 podelila Diplom de excelență. S priznanjem za življenjsko delo, posvečeno etimologiji in romansko-slovanskemu jezikovnemu prepletanju v Istri, se mu je leta 2018 zahvalila njegova matična Univerza Jurja Dobrile v Pulju.

Globoko predan svojemu znanstvenemu poslanstvu je Goran Filipi ostajal oseba s poslušom za sočloveka. Te dandanes že izjemno redke vrline so bili v veliki meri deležni tudi njegovi bivši študenti, ki jih je že kar z očetovsko skrbjo in ponosom uvajal in spremljal na njihovi jezikoslovni poti.

Metka Furlan

Znanstvenoraziskovalni center SAZU,
Filozofska fakulteta Univerze v Ljubljani,
metka.furlan@zrc-sazu.si